

עין משפט‏ **ג**ר מצוה

טו:

סדר תעניות כיצד

פרק שני תענית

מסורת הש"ס

א (לעיל יב.), **ב** (נמו"ק יד.), **ג** (לקמן טז.), **ד** לעיל י., **ה** (עירובין מא.), **ו** (ז"ל נטקן.), **ז** (ז"ל והנחיל.), **ח** (ברכות סא.), **ט** (נבס"י ובקבלה וכן בסמוך.), **י** (למח צברות והס משוללי הכנה.), **יא** (שס. עירובין יח.), **יב** (רש"י ממוק זה והספיקא מתחיל מן ארץ וכל אחד ואחד וכו', **יג** (ז"ל נטקן.), **יד** (ז"ל נטקן.), **טו** (נבס"י וימים. שיבאו רוב כ"ל.) **טז** (ואלו דיבור כפינו'), **יז** (לקמן יח.), **יח** (נפסחים טז.), **יט** (נפי מריט'), **כ** (נ"ד'ה מגלת לפי ד"ה ולאחריו.), **כא** (הס"ז ואח"כ מר"א אפר מקלה אפר כו'. כל בית ישראל יבבר את השרפה אשר שרף יי' ויקרא י י

תורה אור השלם

א ויאמר משה אל אהרן ולאייתמר בניו ראשיכם אל תפרעו ובגדיכם לא תפרצו ולא תמנו ועל כל העדה יקצף ואחיכם כל בית ישראל יבבר את השרפה אשר שרף יי' ויקרא י י

הגהות הב"ח

א גמ' מח אבותינו על יס סוף ה' היום הזה וכן בכל ברכה וברכה וכשנא הדבר מכל חכמים **ב** (רש"י ד"ה ולא משלימין כי ואם היו מתענים ומשלימין לא היה להם: **ג**) (ד"ה שלא להפקיע כו' סעודות גדולות אחת ליום התענית לליל ממשי: **ד**) (תוספות ד"ה ואפילו כו' וקשה דהא לעיל י"ב פירוש המקשה קאמר הכי לעיל ואם כן סמי דכמי המקשה אהדי דהא קפ"ד לחן מתפללין אלא קפ"ד בא"ד אלא שנאלו מותרין בעשיית מלאכה כו' כ"ל ותיבת מתפללין נמחק: **ו**) (ד"ה ונתנו כו' כמי האפר היו כו' כ"ל ותיבת הוא נמחק:

גליון הש"ס

רש"י ד"ה מגילת תענית בכתבה. עיין לעיל דף יב ע"א רש"י ד"ה כ"ל:

הגהות הגר"א

א במשנה ומקטו. ז"ל תקטו (וכ"ה במשניות): **ב** גמ' וכל אחד ואחד נותן כ"ל ושנתיים מוקף: **ג** (שם כל אור"א נותן כ"ל: **ד**) (שם כל אור"א נותן כדנשא אמר כו' כ"ל ושנתיים מוקף:

רבינו גרשום

אפי' בקמייתא. כלומר, דתני בסתם מוציאין את ההיבה, דממעט אפילו בראשונות.

וגומר כל הצרכה. כל אותה צרכה ע"מנה: ה"ג **ולא ענו אחריו אמן סקעו בני אהרן סקעו**. חזן הכנסת אומר להן על כל צרכה וצרכה והוא השמש ולא שלח לצור: לא היינו נוהגין. שלא לענות אמן: **אלא כשער מזרח וצהר הצים**. כלומר בזמן שצית המקדש קיים כשמתפללין

צהר הצית נכנסין בדרך שער המזרח. לפי שלא היו עונים אמן במקדש כדאמרין בגמרא (לקמן דף טז:.) ואין לומר לא היו נוהגין כן לתקוע אלא במקדש דודאי מוקעין בגבולים כדמוכח בזולה הך מסכת ומסכת ראש השנה (דף כו: טז.). **אנשי משמר**. של אותה שבת: **ולא משלימין**. שעדיין אינן חמורין כל כך. ובגמרא (לקמן דף יז.) מפרש שמא תכבד העבודה על אנשי בית אב שהיו עוזדין אותו היום וצאים הן לסייעם ואם היו מתענים (א) לא היה להם כח לעמוד בעבודה: **אנשי בית אב**. המשמרה מתחלקת לשבעה בתי אבות כנגד שבעת ימי השבוע בית אב ליום: **אנשי נעמזח**. אחד כהנים ולוים וישראלים הקבועים ועומדין ומתפללין על קרבן אחיהם שיתקבל לזיון ועומדים לשם שבעת עבודה דהיאך קרבנו על אדם קרב והוא אינו עומד על גזיוס. וכולוה מפרש בפרק אחרון (דף טו:.) **מוסרין לשסות יין**. לאו גבי תענית איתמר אלא אגב דמיירי בצני משמר מייתי לה: **זלילות**. אין לחוש שמא תכבד העבודה שהרי ראו מצער שפקיו הקרבנות ולא כבדה העבודה (שיבאו רוב קרבנות ולא יספיקו בני בית אב של אותו היום ולריכין אלו לסייען והרי אינן ראוין לעבודה משום שכרות: **אנשי בית אב אסורין בין זיוס בין זלילה**. לפי שהיו מעלין כל הלילה אצרים ופדרים שפקעו מעל המזבח א"נ לא גמרו זיוס גומרים זלילה. אכל אנשי משמר אינן צריכין לסייע זלילה להפך צומגל דבית אב יכול להספיק לצד היפוך המערכה: **אסורים לספר ולכנס**. משנכנסו למשמרתם כל אותה שבת אלא מסתפרין קודם לכן. ועעמא מפרש בצמרא (א) **ותמישי**. של משמרתן מותרים. דךך רוב בני אדם להסתפר חממישי ולא בערב שבת מפני הטורח: **כל הכסוט** **במגילת תענית דלא למיספד**. דאית יומיא דלא להמענאה ומקמתהון דחמיירי טפי דלא למיספד ואותן שהן חמורים ואסורים בהספד לפניו אסור בהספד דילמא אחי למיעבד ציו"ט גופיה: **ולאחריו מוסר**. דכיון שעבר יוס לא חיישינן. ואותן שאינן חמורין ליאסר בהספד אלא דלא להמענאה בין לפניו כו': **שלא להפקיע אם** לליל חמישי ואחת לשבת סבורים שבא

רעז לעולם ומייקרים ומפקיעים השער אכל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: **צראשי חדשים**. דליקרי מועד (א): **ואם הסחילו**. שקיבלו תענית מקודם לכן ונכנס בהן ראש חדש אין מפסיקין דאף על גב דאקרי מועד לא כתיב ציה יוס משתה ושמה (א): **שאין משלימין**. להתענות כל היום אלא אוכלין סמוך לערב: (א) * מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות וייינו דקמתי כל הכתוב במגילת תענית כאלו היה מקרא: **גמ'** **אפילו בקמייתא**. מוציאין את המיצה בתמיה: **כי קסני נמי מסני**. סדר תעניות כ"ד בסדר תעניות אחרונות קא מיירי: ה"ג **בגמרא ונותני אפר על גבי הסיצה**. ולא גרסינן אפר מקלה (א). אפר שריפה עדיף משום אפרו של יצחק כדלקמן (א): **בגדולה**. מזה בעלמא שלא לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו'.^[א] **הא נמי דיהבינן כראשייהו דנשיא ואב צ"ד צרישא חשיבותא הוא דלאמרי להו אתון חשיבותי טפי כו': דשקיל איניש אחריא כו'. דקתני ונותנין ע"ג המיצה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר וגבי שאר כל אדם לא מני נותנין אלא כל אחד ואחד (א) נוטל כו': למתבייש**

ואפי"ן בקמייתא. כלומר ואפי' צג' תעניות הראשונות וצג' שניות קאמר במתני' דמוציאין את המיצה לרחוצה של עיר ואומר כ"ד צרכות כו' ורמינהו והמניא ראשונות ושניות נכנסין כו' פי' ומתפללין זה כדרך כל השנה כולה כלומר שיאמר י"ח צרכות כדרך שמתפללין כל השנה וקשה דהא לעיל (י) צפ"ק (דף יג:.) קאמרין אין צין ג' תעניות שניות לשלש ראשונות אלא שבאלו (א) מתפללין ומותרין בעשיית מלאכה וצאלו אסורין בעשיית מלאכה הא לענין עשרים וארבעה זה זה שזין דצין צראשונות צין צאמנעיות היו אומרים כ"ד ועוד קשה דאמרין לעיל ואיציעית אימא צאמנעיות נמי לא מללו כ"ד ואמאי לא מייתי לה סיועא מהא דהכא וי"ל דהא דקאמר הכא ומתפללין כדרך כל השנה לאו בעשרים וארבע צרכות קאמר אלא קאמר שמתפללין כדרך כל השנה שלא היו מוציאין את המיצה לרחוצה של עיר:

ס' ונותנין אפר ע' גבי כו'. ואותו אפר היו מעטס אדם שהרי (א) הוא האפר היו לזכרון העקידה וצעקידה היה עצמות: צמקוס

אנשי משמר מתענין ומשלימין ואנשי בית אב מתענין ולא משלימין
ה' אנשי משמר מותרין לשחות יין בלילות אבל לא בימים
י' ואנשי בית אב לא ביום ולא בלילה
י"א אנשי משמר ה' ואנשי מעמד אסורין מלספר ומלכבם ובחמישי מותרין מפני כבוד השבת כל הכתוב במגילת תענית דלא למספד לפניו אסור לאחריו מותר רבי יוסי אומר לפניו אסור ולאחריו מותר ר' יוסי אומר לפניו אסור לאחריו מותר (א) * אין גוזרין תענית על הצבור בתחילה בחמישי שלא להפקיע השערים אלא שלש תעניות הראשונות שני וחמישי ושני ושלש שניות חמישי שני וחמישי ר' יוסי אומר י' כשם שאין הראשונות בחמישי כך לא שניות ולא אחרונות (א) * אין גוזרין תענית על הצבור בראשי חדשים בחנוכה ובפורים ואם התחילו אין מפסיקין דברי רבן גמליאל אמר רבי מאיר אף על פי שאמר רבן גמליאל אין מפסיקין מודה היה שאין משלימין וכן תשעה באב שחל להיות בערב שבת: **גמ' **סדר תעניות כיצד מוציאין את התיבה כו' ואפילו בקמייתא ורמינהו שלש תעניות ראשונות ושניות נכנסים לבית הכנסת ומתפללין בדרך שמתפללין כל השנה כולה ובשבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר ונותנין אפר על גבי התיבה ובראש הנשיא ובראש אב בית דין וכל אחד ואחד (א) נוטל ונותן בראשו רבי נתן אומר אפר מקלה הן מביאין אמר רב פפא **ל' כי תנן נמי מתניתין** אשבע אחרונות תנן: ובראש הנשיא: והדר תני כל אחד ואחד (א) (א) (נוטל ונותן) בראשו איני (א) (והתנן) (א) רבי אומר בגדולה מתחילין מן הגדול (א) ובקללה מתחילין מן הקטן בגדולה מתחילין מן הגדול שנאמר י' ויאמר משה אל אהרן ולאעזר ולאיתמר ובקללה מתחילין מן הקטן (א) (דאמר מר) (א) בתחלה נתקלל נחש ואחר כך נתקללה חיה ואח"כ נתקלל אדם הא חשיבותא לדידהו דאמרי להו אתון חשיבותי למיבעי עלן רחמי אב"ע: (א) (כל אחד ואחד (א) (א) (נוטל ונותן) בראשו: אמר רב אדא) וכל אחד ואחד (א) (נוטל ונותן) בראשו נשיא ואב בית דין נמי נשקלו אינהו ונינחו בראשייהו מאי שנא דשקיל איניש אחרינא ומנח להו אמר רבי (א) אבא דמן קסרי (א) אינו דומה מתבייש מיעצמו למתבייש****

השערים. כשרואין צעלי חניות שקוין למוציא יוס חמישי שמי סעודות גדולות אחת (א) לליל חמישי ואחת לשבת סבורים שבא רעז לעולם ומייקרים ומפקיעים השער אכל משהתחילו להתענות יודעין שאינו אלא מפני התענית: **צראשי חדשים**. דליקרי מועד (א): **ואם הסחילו**. שקיבלו תענית מקודם לכן ונכנס בהן ראש חדש אין מפסיקין דאף על גב דאקרי מועד לא כתיב ציה יוס משתה ושמה (א): **שאין משלימין**. להתענות כל היום אלא אוכלין סמוך לערב: (א) * מגילת תענית נכתבה בימי חכמים אע"פ שלא היו כותבין הלכות וייינו דקמתי כל הכתוב במגילת תענית כאלו היה מקרא: **גמ'** **אפילו בקמייתא**. מוציאין את המיצה בתמיה: **כי קסני נמי מסני**. סדר תעניות כ"ד בסדר תעניות אחרונות קא מיירי: ה"ג **בגמרא ונותני אפר על גבי הסיצה**. ולא גרסינן אפר מקלה (א). אפר שריפה עדיף משום אפרו של יצחק כדלקמן (א): **בגדולה**. מזה בעלמא שלא לפורענות וידבר משה אל אהרן ואל אלעזר וגו'.^[א] **הא נמי דיהבינן כראשייהו דנשיא ואב צ"ד צרישא חשיבותא הוא דלאמרי להו אתון חשיבותי טפי כו': דשקיל איניש אחריא כו'. דקתני ונותנין ע"ג המיצה כו' ועל ראש הנשיא כו' דמשמע על ידי אחר וגבי שאר כל אדם לא מני נותנין אלא כל אחד ואחד (א) נוטל כו': למתבייש**

ג א מיי פ"ד מהלכות תענית הלכה ז טור א"ח סימן תקטע: **ד** ב מיי שם פ"ג ה"ב: **ה** ג מיי שם הלכה ג: **ו** ד מיי שם הלכה ו: **ז** ה ו מיי פ"א מהלכות ביאת מקדש הלכה ו:

ח ז מיי שם הלכה יב: **ט** א"ח מיי פ"ו מהלכות בלי המקדש ה' יא:

י ט מיי פ"א מהלכות תעניות הלכה ה טוש"ע א"ח מיי פ"ו מהלכות בלי יא"י מיי שם פ"ג ה' ג וה"ל ה טוש"ע שם סי' תקטע ספי"ג ג ד: **יב** ב מיי שם פ"א ה' ו טוש"ע שם סימן תקטע ספי"ג ב וסימן מ"ח ספי"ג ח:

יג א מיי פ"ד שם הלכה א טוש"ע שם סימן תקטע ספי"א:

רבינו חננאל

ואקשינן, סדר תעניות מכלל דבכולהו מוציאין את ההיבה, והתניא שלש תעיות הראשונות (משניות) נכנסין לבתי כנסיות ולמדרשות ומתפללין בדרך שמתפללין כל השנה, שבע אחרונות מוציאין את התיבה לרחובה של עיר כו'. ושני רב פפא, תן כתי מוציאין את התיבה בשבע אחרונות תנן. ואקשינן אידין, [אמאי אין מתחילין מן הקטן. דתניא ר' אומר בגדולה מתחילין מן הגדול, שנאמר ויאמר משה אל אהרן (א) ואל אלעזר ואל איתמר בניו, ובקללה מתחילין מן הקטן, דאמר מר בתחלה נתקלל הנחש ואחריו חיה ואחריה אדם. ושנינן, נתינת אפר על ראש הנשיא חשיבותא היא לו, דאמרין ליה חשיבות קמי קודשא בריך הוא למבני רחמי אכולי עלמא. ולמה אינו נותן הנשיא ואב בית דין הם בעצמם על ראשיהם, שהמתבייש מן אחרים גדול הוא מהמתבייש [מ]עצמו. כלומר ברושה גדולה היא, כדי שכוין כל לבו.

^[א] ז"ל ולאמרו ולאיתמר וא ז"ל וידבר משה וכו'.